

CHP'nin raporu gerçekleri ortaya koyuyor ve öneriler getiriyor: Enerjide devletçi model

Sinan TARTANOĞLU

CHP, “özel girişimi destekleyen; devletin geliştirdiği düzenleyici ve denetleyici çerçevede ekonomik birimlerin kontrolsüz risk almasını önleyen” ifadeleri içeren Parti Programı'ndan, Türkiye'nin Enerji Gerçekleri Raporu'nda vazgeçti. CHP artık, “Dışa bağımlılığı azaltarak, devletin yol göstericiliği, koordinasyonu ve gerçekçi teşvikleri ön koşul olarak koymak, özel sektör ve üniversiteleri, devletin öncülüğünde, yönlendirilmeyi ve teşvik etmeyi” hedefliyor.

CHP, Türkiye'nin Enerji Gerçekleri Raporu'nda, “özel sektör temelli, devleti piyasada düzenleyici ve denetleyici statüye koyan” Parti Programı'ndan farklı olarak enerjide dışa bağımlılığın azaltılması için “devletin yol gösterici olması gerektiği-

CHP'nin son enerji raporu, partinin bu sektöre bakışını yenilemesinin yanı sıra hedeflerini devletçi modele göre yönlendirdiğini ortaya koyuyor. Rapora göre enerji sektörüne devlet öncülük edecek, diğer kurumlar belirlenen politikanın içinde yer alacak.

ni, özel sektörün ve üniversitelerin devletin öncülüğünde yönlendirilmesini” hedefliyor. Parti Programı'nda “Özel girişimi destekleyen; devletin geliştirdiği düzenleyici ve denetleyici çerçevede ekonomik birimlerin kontrolsüz risk almasını önlemekten, özel girişim ve kamunun düzenleyici ve denetleyici görevinin bir arada olduğu piyasa düzeninden, sosyal piyasa ekonomisinden; enerji, ulaştırma, haberleşme gibi temel üretim firmalarının rekabet güçlerini ve büyümeyi destekleyen faktörler haline getirilmesinden” bahsediyordu. Partinin enerji raporunda ise “CHP, yerli ve yenilenebilir enerji kay-

naklarının payını artırıp dışa bağımlılığı azaltarak bu güçlüğü aşmayı, devletin yol göstericiliği, koordinasyonu ve gerçekçi teşvikleri ön koşul olarak koymayı, özel sektör ve üniversiteleri, devletin öncülüğünde, yönlendirilmeyi ve teşvik etmeyi” planlıyor. Bu devletçi anlayış, sektördeki özelleştirmeler, hidroelektrik santraller, enerjide planlama, kamunun denetimi, enerji alanındaki kamu kurumlarının özertleştirilmesi, hatta enerji ile ilişkili dış politika konularına da yansıyor. Raporunda dikkat çeken başlıklar şöyle:

Enerji planlama ile yönetilir: Enerji, stratejik bir sektördür ve kamunun planlaması, yönlendirmesi, teşviki ve denetlemesi ile yönetilmelidir. Özelleştirmeler ve serbestleştirme politikaları, enerji sektöründe olmazsa olmaz çare olarak sunulmaktadır. “**Kamu tekeli kıracağız**” söylemi; Petrol Ofisi, PETKİM, TÜPRAŞ gibi karlı kurumun yabancı ve/veya yerli özel tekellerin eline geçmesiyle sonuçlanmıştır.

Sıkı kamu denetimi

Yasal düzenlemelerle kamu yatırımlarının önü kesiliyor. Özel sektör ise hızla ve büyük oranda kara geçemeyeceğini düşündüğü yatırımlara girmediğinden, arz-talep dengesizliği yaşanmakta, bu nedenle de elektrik fiyatları zaman zaman inanılmaz düzeylere çıkmaktadır. Planlamayı güçleştiren bir diğer konu da, halen lisans almış olan çok sayıda HES'in öne sürülen kurulu güçlerinin, uzun süreli ölçümlere dayanmayan şişirilmiş verilere dayalı olmaları nedeniyle abartılı olmaları gerçeğidir. Ticari bazı beklentilerle yapılan bu “şişirmeler”, talebi karşılayacak arz değerlerinin planlanması sürecinde ciddi sapmalara neden olacaktır. Bu sakıncalı uygulamaların önlenmesi için,

kamunun çok sıkı denetimi zorunlu görünmektedir.

Ücretsiz enerji

CHP iktidarında enerjiden alınan vergiler makul seviyelere çekilecek, doğalgaz ve elektrik kullanımında yoksul ailelere tüketimlerinin belli bir miktarı bedelsiz verilecek, çiftçinin enerji kaynaklı borçları yeniden ele alınacaktır. Enerji fiyatları, toplumun her kesiminin uygun koşullarda ödeyebileceği seviyede tutulacaktır. Mevcut aşırı vergiler düşürülecek, vergiden vergi alma uygulamasına son verilecektir.

DSİ gerçekten özertleştirilecek: Hidroelektrik potansiyelimizin, bir yandan enerjideki dışa bağımlılığımızı azaltabilmek amacıyla mümkün olan en yüksek oranda devreye alınabilmesi, diğer yandan ise çevreyi geri dönülmez biçimde tahrip etmeden kullanılabilmesi için CHP'nin atacağı ilk adım, DSİ'yi daha güçlü ve gerçekten özerk bir kurum haline getirmek olacaktır. Bunu izleyecek ikinci adım ise, akarsularımızın en uygun biçimde devreye alınabilmesi için havza planlamasının DSİ tarafından yapılmasıdır. Bunların ardından, ÇED raporlarının çağdaş ve uluslararası standartlara uygun olarak verilmesi ve nihayet can suyu hesaplarının da benzer biçimde yapılması, denetlenmesi, uygulamayanlara caydırıcı cezai yaptırım getirilmesi adımları gelecektir. Herhangi bir santral için “**ÇED'e gerek yoktur**” türünden bir görüş verilmesi söz konusu olmayacaktır.

Akarsuların kaderi

Halka rağmen HES'e izin verilmeyecek: Akarsuların; havayı, tarlaları, insanları görmeden, cebri borularla ve onlarca regü-

lâtorle kısıtlanarak, sadece üç beş yandaşı zengin etmek gibi bir "kaderi" yoktur. Yöre insanına rağmen, çevreyi geri dönülmez biçimde tahrip eden, su hakkını gasp eden, balıkçılığı yok eden, insanımızı yurdundan eden mevcut çarpık anlayışa derhal son verilecektir. Yargı kararlarının uygulanması mutlaka sağlanacak, yöre halkına rağmen sürdürülen kar odaklı HES inşaatlarına izin verilmeyecektir.

Hem sorunlu hem bağımlı: Türkiye petrol ithalatının yaklaşık yüzde 65'ini, doğalgaz ithalatının da yaklaşık yüzde 75'ini iki komşusu olan İran ve Rusya'dan ithal etmektedir. AKP iktidarının, her iki ülkeyle de sorun yaratan dış politika uygulamalarına yönelmesi, hem büyük bir

Raporda, Türkiye'nin enerji sektöründe yaşadığı olumsuzluklar da sıralanıyor. Buna göre son 10 yılda enerji ihtiyacı yüzde 42, ödenen fatura ise yüzde 550 oranında arttı.

çelişki hem de ülkemiz açısından büyük bir risk oluşturmaktadır. Enerji politikaları, sadece birkaç yandaş şirketin çıkarını kollama uğruna, dış politikada maceralara girme pahasına sürdürülebilir bir süreçle planlanamaz. AKP'nin ABD'ye yaranmak uğruna uyguladığı bu sakıncalı politika derhal sonlandırılacak, dış politika önceliklerimiz, enerji alanındaki çıkarlarımızı ters düşmeyecek ve ulusal saygınlığımızı tesis edecek biçimde yeniden belirlenecektir. ABD ve AB ile ilişkilerimiz siyasi bağımlılıktan, karşılıklı saygı ve anlayışa; Rusya, İran ve diğer ülkelerle ilişkilerimiz enerjideki bağımlılıktan daha dengeli ve ortak çıkarların öne çıkarıldığı yeni bir zemine oturtulacaktır.

Fiyatlar yüzde 550 arttı

CHP raporunda Türkiye'nin enerji politikaları ve sonuçlarıyla ilgili şu değerlendirmeler yapıyor:

■ **Yüzde 42 artan talebin fiyatı yüzde 550 arttı:** Son 10 yılda Türkiye'nin enerji talebi yüzde 42'ye yakın bir oranda büyümesine karşılık, artan enerji fiyatları nedeniyle Türkiye'nin, enerji kaynakları ithalatı için ödediği para yüzde 548,9 oranında artış kaydetti. 2001 yılında 8,3 milyar dolar olan Türkiye'nin enerji ithalatı 2011 yılında 54,1 milyar doları buldu.

■ **Petrol yoksulu Türkiye:** Çevresindeki ülkelerde çok yüksek petrol rezervleri bulunan Türkiye ise tam bir petrol yoksulu ülke konumunda bulunuyor. 2011 yılı sonu itibarıyla Türkiye'nin üretilebilir petrol rezervinin 183,4 milyon ton olduğu tahmin ediliyor. Bu rezervin 137,9 milyon tonluk kısmı 2011 yılı sonu itibarıyla üretilirken, geriye 45,4 milyon tonluk üretilebilir rezerv kaldığı hesaplanıyor. Bu nedenle de Türkiye ham petrol ithalatının büyük bir bölümünü ithalatla karşılıyor.

■ **Doğalgaz talebi şişiriliyor:** Tüm eleştirilere karşın ısrarla sürdürülen, enerji tüketiminde doğalgazın payının akıldışı oranlara yükselmesi olgusunun ardında, talep tahminlerinin kasıtlı olarak şişirilmesi ve buna

bağlı olarak satın alma garantisi ile inşa edilen bazı gereksiz doğalgaz santrallerinin inşasının sağlanması gerçeği yatmaktadır. Ülkemiz, önceki yıllarda yapılan ve hala sürdürülen bu sakıncalı uygulamaların bedelini hala ödemektedir.

■ **Hidrolik kaynakların yüzde 60'ı kullanılmıyor:** Türkiye'nin yıllık 140 milyar kilovatsaat elektrik üretebilecek bir hidrolik potansiyeli olduğu biliniyor. Bu potansiyelin yüzde 40'a yakını devreye alınmış durumda. Türkiye, 2011 yılında 4,6 milyar kilovatsaat elektrik ithal ederken, ihracatı da 3,6 milyar kilovatsaat olarak gerçekleşti.

■ **İthal kömür kullanımı arttı:** Son 10 yılda elektrik üretiminin kaynak kompozisyonunda en dikkat çeken nokta ise taş kömürünün payının yüzde 3,1'den yüzde 11'e kadar yükselmesi oluşturuyor. Son yıllarda ithal kömüre dayalı elektrik santrallerine ağırlık verilmesinin ithal kaynakların elektrik üretimindeki payının önemli ölçüde artırdığı gözleniyor.

■ **Linyiti unuttuk:** Linyitin elektrik üretimindeki payı son 10 yıllık dönemde dramatik bir şekilde düşerek yüzde 28'den 17'ye inerken, hidroliğin payı ise yüzde 17-26 oranları arasında seyretti.

ENERJİPOLİTİK

Doç. Dr. Mıfat ÇELİKPALA
Kadir Has Üniversitesi Öğretim Üyesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü

Türkmen gazı yeniden...

Dünyanın dördüncü büyük gaz rezervlerine sahip olan Türkmenistan'ı batılı pazarlara bağlamayı amaçlayan Hazar geçişi doğalgaz boru hattının inşası projesi yeniden canlanıyor. Konu Eylül ayı boyunca üst düzey ziyaret ve toplantıların ana konusu oldu. Bu eğilim artarak devam edecek gibi görünüyor. Türkiye burada, gerek Azerbaycan ve Türkmenistan'ı biraraya getirmeye çalışan gerekse AB'nin konuya olan ilgisini yeniden uyandırmaya ve Rusya'yı iknaya çalışan başlıca aktör konumunda. Bu, Türkiye'nin kendi doğalgaz çeşitliliğinin sağlanması için olduğu kadar, Türkiye'yi enerji alanında stratejik ve belirleyici bir aktör yapabileceğine adına da önemli bir adım. Konu Türkmenistan Devlet Başkanı Berdimuhamedov'un Ağustos ayında gerçekleştirdiği Türkiye ziyaretinin ana gündemiydi. Hazar Denizi kıyısında liman yatırımları yapmayı planlayan Türkmen tarafı özellikle İstanbul ve İzmir'deki büyük limanları incelemiş, işbirliğinin bundan sonra daha da güçlenerek gelişeceğine inandığını ifade etmişti. Takiben Enerji Bakanı **Taner Yıldız** liderlerce çizilen yol haritasını somutlaştırmak adına Türkmenistan'a gitmişti. Aslında Azerbaycan'la 25 Ekim 2011'de yapılan anlaşma Türkmen gazını da içine alarak bu adımların atılmasını öngörüyordu.

AB'de aşağı yukarı aynı tarihlerde bu sürece dahil olmak yönünde adım atmış, Eylül'de Avrupa Enerji Komisyonu'na Hazar geçişi projesi ile ilgili Azerbaycan ve Türkmenistan'la görüşmeler yapmak için yetki vermişti. Bakan Yıldız, Türkmenistan'da, Azeri ve Türkmen yetkililerin yanı sıra Avrupa Birliği Enerji Komiseri **Günther Ottenger**'in de katıldığı dörtlü bir toplantı yapmıştı.

Konu, sonrasında 11 Eylül'de Azerbaycan'da yapılan Türkiye-Azerbaycan Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi toplantısının da ana gündem maddesi oldu. Azerbaycan ve Türkmenistan'ın beklentisi, AB'nin, bu hat ile taşınacak gazın tamamına alım garantisi vermesi. Bu garanti maliyetlerin karşılanması güvencesinin yanı sıra projenin önündeki en büyük engel olarak duran Hazar'ın statüsü konusunun Azerbaycan ve Türkmenistan lehine çözümünde bir dayanak olarak görülüyor. Azerbaycan ve Türkmenistan, iki ülkenin enerji kaynakları konusunda anlaşmasının yeterli olduğuna inanıyor. Konunun diğer kıyıdaşları ise sadece ekolojik açıdan ilgilendirdiği düşünülüyor. Azerbaycan tarafı Türkmenistan'ın tutumunun belirleyici olduğunu ileri sürüyor. Beklenti Türkmenistan'ın bu projeyi Batı'ya açılan bir hat olarak kabul ederek Azerbaycan'a destek vermesi. Türkiye'nin rolü ve faaliyetleri de burada öne çıkıyor.

Türkiye'den Türkmen gazına talep olunduğu yönünde açıklamalar defalarca tekrarlanmıştı. Bu, Türkiye ve ABD açısından İran unsurunun devre dışına çıkartılması, çeşitliliğin sağlanması adına önemli. AB açısından ise yaklaşık 25 trilyon metreküplük alternatif Türkmen kaynağına Türkiye üzerinden ulaşılması anlamına gelecek. Fakat AB'nin gerekli sorumluluğu üstlenip üstlenmeyeceği hala çok da net değil. Bu noktada projeye destek veren ABD'nin, Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) örneğini hatırlatır bir biçimde ağırlığını koymasına gerekecek. Ama hem koşullar çok farklı hem de seçimleri beklemek gerekiyor. Diğer taraftan oyunun muhtemel kaybedeni olacak İran ve Rusya'nın da çevre konusundan hukuki meselelere kadar geniş bir yelpazede sorun çıkarmasını beklemek gerek.

Bu durum, muhtemelen Ekim ayı ortasında Türkiye'de yapılacak olan Türkiye-Rusya Üst Düzey İşbirliği Konseyi toplantısının da gündemini belirleyecek gibi. Akkuyu Nükleer Santrali ve Güney Akım projelerini de içine alan enerji merkezli stratejik projelerin ve dengelerin ele alınmasını beklemek gerek.

Kıscası bölgesel dengelerin yeniden Hazar'a doğru kaydığı, enerji güvenliği ve jeopolitik dengeler merkezli bir tartışma ya da mücadele tekrar canlanacak gibi. Bu konu İran'ın yanı sıra, Irak ve Suriye'deki gelişmeler ile artan PKK terörü merkezli değerlendirmelerin yapıldığı geleneksel jeopolitik stratejik tartışmaları yeniden akıllara getiriyor. Kapsamlı düşünmek gerek.

